

Luceafărul

Revistă săptămânală pentru
literatură, artă și politică

Director: Octavian Goga ■■■

Redactor: Oct. C. Tăslăuanu

An. XI. Nr. 10. Vol. I.

■ ■ Cuprinsul: ■ ■

„Luceafărul“ . . . † Dr. Ion Borcia.	I. Agârbiceanu . Povestea unei vieți (roman).
Octavian Goga . Poetul (poezie).	
Corn. Moldovanu . Sărbătoare mistică.	Dări de seamă:
Alice Călugăru . Rugă Soarelui (poezie).	Dr. Pavel Roșca Elemente de metafizică.

Cronici: Il. Chendi: Evreii și literatura română. I. E.: „Albina“. Insemnări:
Declarație. † Dr. Ion Borcia. Memoriul Tăușilor. Concertul d-soarei Ana Voileanu.
Concertul Gheorghe Enescu. Opinia publică. Premiile și ajutoarele societății pentru
fond de teatru român. Cocoșul negru. — Poșta Redacției. Bibliografie.

Ilustrațiuni: N. Grigorescu: La fântână. Profesorul Dr. Ion Borcia între eleve.

Sibiu, 4 Martie v. 1912

LUCEAFĂRUL

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALA PENTRU LITERATURĂ, ARTĂ ȘI POLITICĂ.

APARE SUB ÎNGRIJIREA UNUI COMITET DE REDACȚIE.

Colaboratori: I. Agârbiceanu, D. Anghel, Z. Bârsan, G. Bogdan-Duică, Dr. T. Brediceanu, Dr. C. Bucșan, Al. Cazaban, Il. Chendi, I. Ciocărian, V. Cioflec, D. N. Ciotori, Al. Ciura, Otilia Cozmuța, Maria Cunțan, Dr. Silviu Dragomir, I. Duma, Victor Eftimiu, I. Enescu, Aurel Esca, Elena Farago-Fatma, Em. Gârleanu, Dr. Onisifor Ghibu, Ion Gorun, A. Herz, Constanța Hodoș, Nerva Hodoș, Șt. O. Iosif, I. I. Lăpădatu, E. Lovinescu, Dr. I. Lupaș, Dr. I. Mateiu, Corneliu Moldovan, Dr. G. Murnu, D. Nanu, V. C. Osvadă, I. Paul, Cincinat Pavelescu, H. P. Petrescu, Ecaterina Pitiș, Gh. Popp, Dr. Sextil Pușcariu, Dr. P. Roșca, G. Rotică, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, M. Săulescu, M. Simionescu-Râmniceanu, V. Șorban, I. U. Soricu, Victor Stanciu, Caton Theodorian, D. Tomescu, Lazăr Triteanu.

ABONAMENT:

Austro-Ungaria:

1 an . . . . . 20 cor.   6 luni . . . . . 10 cor.

Pentru preoți, învățători și studenți: 1 an 16 cor.

România și în Străinătate:

1 an . . . . . 25 cor.   6 luni . . . . . 13 cor.

Reclamațiile sunt a se face în curs de 14 zile după apariția fiecărui număr. Pentru orice schimbare de adresă se vor trimite 20 bani în mărei postale.

Abonamentele, plătite înainte, sunt a se trimite la adresa:

Adm. rev. „Luceafărul“, Sibiu (Nagyszeben).

Nouă piese muzicale de Tiberiu Brediceanu

LA ȘEZĂTOARE

Icoană din popor (un act cu un preludiu)
Text de C. Sandu-Aldea și I. Borgia.

CUPRINSUL:

Preludiu și cor.	Nr. 5. Melodrama	Nr. 9. a) Solo de fluter
Nr. 1. Doina lui Sorin	• 6. Cântecul Ilenei	• 10. Brâu
• 2. Mândruță cu ochii verzi	• 7. De masă	• 11. Duet
• 3. Cântec din bătrâni	• 8. Scenă	• 12. Învărita și cor.
• 4. A lui Moș Maria	• 9. Cântec haiducesc	

Partitura pentru canto și piano cor. 8—, fr. 10—

Doine și cântece românești.

(Canto și piano).

Caietul III.

Păsărică mută-ți cuibul.
Leagănă-te frunzuliță.
Turturea din valea sacă.
Ardemi-te-ai codru dea.
Ce vîi, bade, târzior.
Tu te duci, bade, sărace.
Foaie verde, foaie lată
Pe unde umblă doru'.

Caietul IV.

Pe sub flori mă legănai.
Foaie verde, pup de crin.
Sus în vârful dealului.
Mândro, de dragostea noastră.
Când treci, bade, pe la noi.
Frunză verde, frunzuliță.
Auzi, mândro, cucu-ți cântă.
S'a dus cucul de p'aici.

Jocuri românești.

(Piano solo).

Caietul IV.

Hora.
Învărita III.
Brâu V.

Pe picior IV.
Din Maramurăș.

Ardeleana V.
Danțu.
Ardeleana (ca'n Bănat) VI.

Prețul unui caiet cor. 4—, fr. 5—

Quadrille pe motive românești . . . . . cor. 2—, fr. 2·50

Hora (cis moll) . . . . . „ 1·50, „ 2—

De vânzare la:

==== **Librăria arhidiecezană, Sibiu (Nagyszeben).** ====

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită.

† Dr. Ion Borgia.

Pe 'ntâia treaptă a celei mai frumoase maturități rodnice, surprinzând informațiile chiar și ale celor mai intimi amici, s'a stins în dimineața ploioasă de Duminică colaboratorul vechiu și statornic al revistei noastre — profesorul Dr. Ion Borgia. Știrea dureroasă a morții sale a străbătut cu iuțeala și cu fiorii unui junghiu inimile noastre, iar biata minte, uluită din temelii ei se trudește zadarnic să înțeleagă taina, rostul acestei treceri prea timpurii. Cea mai făgăduitoare vârstă, împreunarea norocoasă a atâtor calități sufletești și trupești, o frumusețe morală și fizică se stinge astfel, în pragul primăverii învietoare?...

*

Prietinul nostru regretat a fost o conștiință întregă, o personalitate distinsă în mijlocul atâtor figuri și figurine indefinite, cu contururi ce se pierd. Sub înfățișarea aceea de cuviință și modestie, de discreție delicată și de blândețe pulsă o vieață din plin. Intimitatea delicioasă a plimbărilor cu el sau a ungherului discret desvăleă adeseori momente de revoltă în cari nu se mai putea stăpâni,

arăta păreri și judecăți a căror dreptate necruțătoare, bărbătească, te făceau să ridici, mirat, ochii spre fața lui serioasă acum, aproape războinică de para privirilor. În orice chestie culturală sau politică, în aprecierea persoanelor cu rol public chiar, avea o orientare sigură, uneori foarte bogată, judecând după normele unei pregătiri conștiențioasă și ale mentalității pe care i-a dat-o cunoașterea dezvoltării culturii românești.

În privința aceasta este caracteristic felul cum a început să scrie Ion Borgia, și desigur că mulți dintre aceia cari l-au cunoscut superficial sau în treacăt, nu vor fi înțeles poeziile lui dela început. Se vor fi întrebat, nedumeriți: Ce caută în versurile corecte, de multeori calde, avântate, ale blajinului profesor baladele și legendele din vremea, când se făcea la noi din plug paloș de vitejie? Ce însemnează trecerea oștilor lui Mihai Viteazul în Ardeal, imnurile însuflețite, bucuria străbunilor din morminte, când se mai află cineva care să se înflăcăreze de idealurile lor, pribegii surghiuniți, din cântecele lui?

Pentru ce plânge, la auzul fluerului, moșneagul lui Borcia, care

A văzut și munții 'n flacări,
Și-a trecut prin zile grele, —
Cine-i azi să le mai poarte? —
Le-a răbdat și nu s'a plâns?...

Prin visurile acestui delicat să treacă umbra Craiului Munților?

N'au fost accentele, preocupările acestea statornice de timpuri grele, capriciul unei mode literare sau afectarea unor sentimente de împrumut, — o, nu! Gândiți-vă și la ceea ce traduceă el pe atunci din nemțește, — la predilecția lui pentru Koerner, în poeziile căruia sună chemarea goarnelor și străfulgeră spada, — și veți găsi că sufletul acestui bărbat a fost plămădit din aluatul care dospește faptele.

Este firesc ca individualitatea lui Borcia să nu fi fost monocordă. În inima lui cântau și sentimente delicate, se deschideau și flori cu mireasma dulce, căci universul nostru

... nu-i decât un sbor
De mii și mii de suflete pribege...
Se cată, s'ar iubi, s'ar înțelege...
Că-i pus în inimile tuturor
Nepotolitul și eternul dor
Ce 'ndeamnă sufletele să se lege.

Această poruncă a firii a găsit în Borcia un cântăreț, care înseamnă cu respect și cu demnitate ceea ce a înțeles din atracția fatală a sufletelor:

Când două se 'ntâlnesc pe-acest pământ,
Adause de marea tain' a firii:
Se face imn smeritul lor cuvânt...
Și flacăra curată a iubirii
E-o candelă lângă altarul sfânt
În templul veșnic al Dumnezeirii.

Alătura de gama fericirii și a recunoștinței pentru clipele îmbiate de ea, în versurile lui Borcia aflăm și umbre

de melancolie, de durere în surdină, și mai ales un paralelism între vieța naturii și a sufletului nostru, care — cu toată deasa și banalizătoarea întrebuițare a procedului — reușește să ne placă:

Florile culese ieri
Azi sunt toate ofilite, —
Biete suflete rănite
De ascunsele dureri...

Asemenea și în interesantele lui evocări din lumea clasică, dela Epimeteu până la Ifigenia, sunt scutite de nota comună, care ne întimpină la stihitorii neînzestrați.

Deși fecior de orășan avea o adâncă și înțelegătoare dragoste pentru țărani și mai ales pentru producțiile artistice ale acestora. În vacanțele de vară a străbătut o bună parte din Nordul Ardealului și avea de gând să cutriere toate ținuturile locuite de Români, ca să cunoască din intuiție proprie pe autorii Cosânzenelor și ai Feți-Frumoșilor. În colaborare cu Sandu-Aldea a scris libretul compoziției lui Tib. Brediceanu „La șezătoare”, iar de curând a terminat feeria „Ileana”, care dovedește amănunțitele cunoștințe folclorice ale lui Borcia și înțelegerea ce o avea de a-și afla sănătoase izvoare de inspirație pentru crearea unei opere naționale.

Să mai amintim și traducerile lui, foarte frumoase și îngrijite din literaturile streine? Căci Ion Borcia era un om foarte harnic și conștient de darurile sale, și — după ce s'a făcut stăpân peste o versificație curgătoare și variată — a tradus admirabil pe Goethe (Ifigenia în Taurida etc.), Shakespeare (Iuliu Caesar), Lenau, Mörike, Schiller, Uhland ș. a. m. d. — și ar fi dorit să strângă toate scrierile dragului său autor, pe

care-l laudă tuturora pentru adâncimea sentimentului din opera întreruptă de moarte — ale lui I. Popovici-Bănăţanul.

*

Dar regretatul nostru prietin a fost și un profesor model, care eră iubit de elevele lui. Dela începutul carierii sale a fost educătorul fetițelor dela școala civilă a „Asociațiunii“. Eră mereu preocupat de problemele pedagogice cele mai raționale și căută să le și înfăptuiască de pe catedră. Deaceea lecțiile lui erau ascultate cu adevărată dragoste de elevele școalei. In o seamă de conferințe și articole a vorbit despre ideile pedagogice și de teatru ale lui Eminescu, despre opera lui Björnson și despre alte cărți potrivite — sub toate raporturile: național, moral și estetic — pentru tineretul nostru. El a întemeiat și îngrijit „Biblioteca tineretului“, ce a apărut în editura „Asociațiunii“. In sufletul lui de educător trăia conștiința istorică a trecutului românesc, tocmai de aceea aveă un cult pentru înaintașii, pe care-l exprimă și următoarea închinare lui Gh. Lazăr:

Advenite, nam et hic dei sunt!

Înalță munții culmile eterne
În liniștea văzduhului de pară,
Alene mișcă plopii frunza rară,
Și pace peste satul alb s'așterne...

Abiă s'aude-un vuiet dela moară...
Aproape sună toaca la vecerne,
Iar pe biserica smerită cerne
Potop de aur soarele de vară...

Stai, trecătorule grăbit, din mers!
Pe unde treci acuma locu-i sfânt
Ți-o spune 'n lespede săpatul vers.

Oprește-te, 'n ghenunche la pământ,
Cetește numele uitat și șters
Și 'nchină-te tăcutului mormânt!

*

Acest suflet s'a stins în iubitul nostru prietin.

Pe semne-aceasta-i a vieții lege:
Să fii pe sure drumuri călător...

Va fi simțit Ion Borcia, când a scris versurile acestea, vreo adiere de suflu geros al unui sfârșit apropiat? Să fi trecut prin inima lui întâiul fior de îngheț, presimțirea aceea tainică, inconștientă, care trezește în orice om gândurile odihnei de veci? Cine ar ști să spună? Și, mai ales, cine ar fi știut să cetească în sufletul frumos, armonic, al unui bărbat atât de bun, de fără prihană, cum a fost prietinul nostru cel atât de mult jălit, încât la vederea florilor ce-i vor împodobî mormântul, vom întrebă, strângându-ni-se sufletul de durere:

*Sorbit-ai din adâncuri de pământ
Acea mireasmă dulce, 'mbătătoare?
Sub glie doarme și visează' un sfânt,
În pace de dureri alinătoare,
Pe care n'a găsit-o pe pământ...
Ești visul lui cel drag, albastră floare?*

„Luceafărul“.

Poetul.

Când l-au închis după zăbrele
Și paznicii l-au petrecut,
L-au despoiat de toate cele,
De tot sârmanul lui avut...

L-au dus așa 'ntre răsvrățiții
De după zidul fără glas,
Dar și-au uitat nenorocții
Că gândurile i-au rămas.

Nebănuitul lor tezaur
Nebunii 'ntreg l-au lăsat
Și 'n glugliul lor tlvit cu aur
El sufletul și-a 'mpresurat.

Zadarnic bate din aripă
Și 'n goană moartea-l dă flori,
Zadarnic huhurezii țipă
Din turla negrei închisori.

În mândră vraje se desfată
Ungheru 'ngust și nevolăș
Și-i o grădină fermecată
Chilia de pușcăriaș...

Iar dacă tainic câteo rază
Coboară tremurând pe pat,
Ea 'nfiorată luminează
În visul unui împărat...

Seghedin.

Octavian Goga.

Sărbătoare mistică.

31 Decembrie.

S'a apropiat în sfârșit seara aceea, tulbure și tristă, când sufletul ridicându-se mai presus de bucuriile sgomotoase și silite ale sărbătorii ce vine, stă o clipă de vorbă cu sine însuși, își măsoară amintirile și cu multă teamă, își făurește speranțele de mâne.

O nu, sărbătoarea aceasta nu-i veselă! Risipa de flori și năvala de cântece, care înconjură masa bogată în vinuri scumpe și gustări rare, înzadar caută să alunge de pe fețele neliniștite umbra unei dureri, înzadar vrea să ne mintă cu ademenirea unei bucurii nesincere, izvorită mai mult din uitare de sine.

„Fii vesel!” — îți șoptește glasul amphitrianei, melodios și ispititor, — „fii vesel!” șoptești și tu la rândul-ți vecinului tăcut, și acest îndemn face înconjurul mesenilor, fiind primit de toți cu un zâmbet mincinos, ca și cum fiecare ar vol să-și amăgească mâhnirea. Toți oaspeții își pun repede masca bucuriei, de teamă ca să nu fie surprinși, asemenea mamei, care deși încearcă o suferință adâncă, zâmbește ca să nu sperie ochii întrebători ai odorului drag.

Tot astfel zâmbim și noi, fățarnici și înfricoșați, nu atât din grija ca să nu întristăm pe cei înclinați petrecerii, pe cât din teama de-a nu sporî neliniștea ce ne otrăvește sufletul, și pe care vinul și cântecul o va adormi poate, regăsind în zorii apropiați împăcarea.

Paharele se umplu și se golesc întruna, obrații aprinși sunt mereu răcoriți cu gestul mânilor, florile aromesc par'că mai puternic în încăperea salonului, încețat de aburii gustoși ce se ridică din mirodenii, ori de fumul albăstriu al țigărilor scumpe, — cântecile curg tot mai pătimase și mai vinovate, în sfârșit, sărbătoarea e isbutită, și în ceasul acela, veselie singură domnește în jurul făcliilor scânteietoare.

*

Cu toții am dori ca masa aceasta îmbelșugată să nu se mai sfârșească, să nu ne mai trezim din amețeala vinului, ca nu cumva să ne recucerească undele meditației... Dar un nou rând de cafele deschide luminișuri în gândurile tulburi; încrețim fruntea și sorbim încet, cu melancolie. Pe când cei mai vrăstnici se îndreaptă spre măsuțele rânduite jocului de cărți, iar cei mai tineri, încurajați de adierea cântecului, se furișează prin colțuri pentru a-și șopti nimicuri dulci, — unii, cei mai puțini, rămân locului, cu tâmpla sprijinită pe mână, și sorbindu-și tacticos, în ritm firesc, cafeaua și țigara, își înclină sufletul spre cugetare...

De unde izvorește această simțire nelămurită? E oare părerea de rău pentru anul care s'a stins și care nu se va mai întoarce, sau teama zilelor ce vin, necunoscute și amenințătoare?...

Ne apropiem pe nesimțite de veșnicul sfârșit, robi ai destinului și ai cumplitului mister, —

dar suntem atât de slabi, încât nu putem încercă nici răzvrătire împotriva-i nici dorința de-a lupta ca să-l biruim... Dacă am avea putere în sânge și încredere în cuget, ne-am pregăti de pe acum pe buze surâsul cu care vom răspunde nepăsători la chemarea morții, — dar până atunci, din fiecare clipă, am zidi o insulă de seninătate, și din fiecare ceas o fortăreață bucuriei! Am pași biruitori în noaptea care vine, și fiecare pas al nostru, ar însemna pământ cucerit fericirii...

Dar suntem prea slabi, și de aceea îmbrățișăm amintirile, oricâtă suferință le-au născut, și iubim trecutul, chiar dacă poartă cu el semnele nevredniciei. Deși gândurile se avântă spre viitor, cu dorința triumfului, sufletul nostru nu se poate simți liber, el sângeră și plânge, căci a lăsat în urmă, în țara amintirii, un zălog iubit, ca semn de veșnică atâr-nare și supunere.

*

De aceea, în seara aceasta, tulbure și cernită, fără să ne dăm seamă, sufletul se întoarce spre trecut, ca să măsoare drumul mers, și să mai privească odată locurile străbătute, fiecare popas și fiecare întârziere, și să chibzuească asupra tuturor ispitelor ce l-au oprit sau abătut din calea pribegiei.

Ce tristă privire înapoi! O înlănțuire de nimicuri, căroră amăgirea le-a dat preț în clipa ființării lor, o perindare de umbre palide și sclipiri obosite, care atunci, în inima noastră, au îmbrăcat pe nedrept, purpura adevăratelor splendori... Singure impresiile de călătorie, feluritele icoane dela munte sau dela mare, prețuesc mai mult în cumpăna dreptei măsurări, — cele câteva ceasuri de iubire pe care le-am trăit, înfrigurați de așteptare sau chinuiți de îndoială, iată tot ce rămâne din goana unui an, — și în sfârșit, scrisorile, slovele cari au înfiripat simțirea clipei de odinioară, tot ce mai durează încă din depănarea atâtor sute de zile.

Scrisorile! aceste ruini ale pasiunii, aceste semne cari adevăresc viețuirea atâtor bucurii și dureri în trecut, scrisorile, singurele măr-

turii pipăite ale simțirilor ce s'au stins, au un farmec ciudat și mistic. Urmărind mica oștire de rânduri parfumate, ne cuprinde mirarea: ne îndoim dacă într'adevăr un suflet a dictat toată broderia aceea de cuvinte înflorite, și zâmbetul ironiei e astăzi singurul răspuns frazelor pătimașe cari odinioară ne-au îndemnat să plângem.

Ce adevăr poate să cuprindă o amintire, dacă însăși veșmântul ei de slove, dacă însăși podoabele ei sfinte, florile uscate și fotografiile învechite, ne trezesc, după un an abia, îndoiala în suflet și derăderea pe buză, și zâmbim cu ciudă și melancolie de povestea propriei noastre suferinți, ca de întâmplările comice ale unui străin?... Dar nu numai amintirile, sunt înstrăinate de faptele ce s'au petrecut, fiind mai mult produsul cugetărilor de față, decât dovada vremilor ce-au apus, ci noi înșine chiar, trupul nostru, ochii cari au plâns în extazul adorării, buzele lacome cari tremurau sub fiorii sărutărilor, brațele cari au cuprins cu patimă fericirea închipuită, noi înșine, nu suntem decât slaba imagine a celui care a trăit în anul care piere, căci mereu avem impresia că un altul a plâns și-a iubit în zilele bune, și că pentru acel altul nu simțim nici dragoste, nici compătimire, ci numai nepăsarea cu care ne-am deprins a privi străinii...

Dacă judecata liniștită și necruțătoare nu ne-ar încredința că într'adevăr cel care a suferit și-a uitat, e unul și același cu cel de astăzi, obosit de cântece și veșted de orice simțire, — dacă rațiunea n'ar legă continuare între vieța celui care trăește încă, și între amintirea moartă a celui care astăzi pare o umbră, — desigur că sufletul nostru ar fi asemeni unui mausoleu, în care nenumăratele întrupări ale ființei noastre din trecut, ar dormi somnul lor de totdeauna, în vecinătatea sicriilor goale, care așteaptă adormirea noilor întrupări, și astfel, mereu s'ar spori hora fantomelor aceleiași ființe, până când cea din urmă, cu un ultim suspin, și-ar strămută macabra dănțuire în alt imperiu.

Corneliu Moldovanu.

Rugă Soarelui.

Când se va smulge-a traiului durere
Din inimă-mi, ca spada 'nsângerată,
Ah! va 'ncetă în acea zi să bată
Și ritmul surd al inimei ce-ți cere
    Văpaia minunată!
...Și 'n urmă voiu fi pulberea ce piere...

Dar voiu cântă ca greerii, 'nainte
C'a mea făptură 'n noapte să se piardă,
Și raza ta ce zilnic ne desmiardă
Va fi, cu glasul rugii mele sfinte,
    O luminoasă coardă
În harfa sufletului meu fierbinte.

Căci dacă tot ce-a proslăvit cuvântul
Cel ritmic, peste veacuri o să fie
Uitată și 'nvechită armonie,
De-apururi tânăr va rămâneă cântul
    Ce ți-l înalță ție
Din străvechimi adânci, întreg pământul.

Ca psalmi eu îți rostesc cântarea sfântă,
C'o patimă păgână ca iubirea;
Cuvântul meu umil, de strălucirea
Ce raza ta-i aruncă, se 'nveșmântă;
    Și cald de năpădirea
Dogoarei tale-i glasul ce te cântă.

O luminează-mi fața pieritoare!
Și fruntea ce-o răstorn, mi-o luminează
Și mânilor-mi, ce le înalț pe-o rază!
Și lasă 'n umerii-mi, pătrunzătoare
    Săgețile-ți să cază,
Ca să mă soarbă 'n pulberea-ți, o soare!

Luminei tale-i cer să mă desmierde,
Nu la răcoarea apelor, ce cântă
Sub raza ta amăgitor răsfrântă;
Nici din a crângurilor umbră verde:
    Ci patima-mi s'avântă
Cum ciocârlia 'n slava ta se pierde.

Nici în amurgul stins sub tămăioare
Și 'n zorile 'nflorite de răsura,
Ce auru-ți necunoscut îl fură.
Ci în amiezile cotropitoare,
    Numai cu-a ta căldură
Să-mi dai neturburata ta splendoare.

Căci te iubesc cu 'ntreaga mea făptură
Cu sângele care-mi vibrează 'n vine,
Cu ochii-mi zilnic minunați de tine,
Și raza ta o bea 'nsetata-mi gură
    Cu-a pieptului suspine
Cum cați bejia dintr'o băătură.

Iar frigurile cari mă trământă
Le simt cum strâns și tainic se 'mpreună
Cu frigurile tale, — ca de-o strună
Ce ne unește, — când de-o neînfrântă
    Lăuntrică furtună
Ești sbuciumat, cu-o vlagă ce 'nspăimântă:

Când, de trei ori pe veac se desfășoară
În tine, flacări cutreierătoare
Deslănțuite 'n haos de dogoare
Și-o sete-atât de aspră te 'nfiară
    Că sorbi pierdut, o soare,
A mărilor întindere amară...

...Că noi venim din raza ta, părinte,
Nimic nu-mi poate 'n suflet să desmință
De-apururea temeinică credință,
Și tainica-mi aducere aminte...
    ...De când a mea ființă,
Din veci eră 'n noianul tău fierbinte.

C'atunci, pe când pământul n'avea file
Răcite, — ci se frământă 'n izvoare
De flacări și de aur, sclipitoare,
Atunci, când nu erau nici nopți, nici zile
    Nici frunză și nici floare,
Nici plămădirea tristei noastre-argile.

Ai sămănat scânteii, ca să răsăie
Mult felurita, rodnica natură,
Și 'n urmă, pământeașca-ne făptură...
Iar noi, păstrat-am ritmica văpaie,
    Izvorul de căldură
Ce tremură 'n a inimei bătaie...

Alice Călugăru.

Povestea unei vieți.

Roman de I. Agârbiceanu.

(Urmare.)

VI.

Dumineca, în care aveă să se țină întâia serată, sosi îmbrăcată în alb. Încă înainte cu trei zile începă să ningă. Întâi zăpada se muie, se topi, pe trotoare se făcă o ciorofleacă sură, murdară, în care pleoscăiau galoșii trecătorilor. Din văzduhul mohorit izvorau neîntrerupt, cernându-se, firicelele de nea. Dar Sâmbătă seara începă să sufle un vânt aspru, rupând petece mari din întunecimea deasupra, și arătând pe alocuri clipitul alb al stelelor. Se opri de nins, însă numai până începă să amortească pământul. Dumineca dimineața cădeau fulgi mari, lănoși, cari nu se mai topiau.

În sala pentru petreceri dela casina română lumea intră neconținut. Sala eră foarte spațioasă, scaunele n'o umpleau decât jumătate. Scaunele se ocupau mereu. Domni cu pieptenătura proaspătă înclinau mereu din cap, făcând frumosul doamnelor pe cari le conduceau, căutând numerii scaunelor, sau ascultând istorisirea interesantă a cutărui vecin. Doamnele treceau lin, foșnind din rochii, salutându-și cunoștințele c'o înclinare grațioasă a capului, și aruncând împrejur o repede ochire, se lăsau încet pe scaune. Câtva timp rămăneau par'că pe gânduri, apoi începeau cu priviri furișe, altele pe față să examineze, toaletele noue, și numai decât se începeau conversațiile cu vecinele. Șopote, surăsuri drăguțe sau de dispreț, de pismă unele se țineau lanț până ce intră vreo doamnă care intenționat a întârziat puțin. Atunci pe-o clipă șoaptele încetau, ca să urmeze, tot cu astfel de întreruperi, până se ridică cortina.

În spațiul rămas gol din sală se măreă neconținut ceata tinerimei școlare. Studenții zâmbeau, șopteau asemenea, privind mereu spre scaunele pe cari ședeau fetele, domnișoare mai tinere chiar. În răstimpuri vreo fetiță, părând că vrea să-i spună ceva vecinei, își arată obrazul înflorit și cu coada ochiului priveă pe furiș spre ceata de studenți. Grupul acela de tineri se mișcă mereu. Dar ei nu putură umpleă nici pe departe golul din jumătatea sălii.

Domnul avocat Vasile Grecu veni de timpuriu, salută cu fața bucuroasă la dreapta, la stânga și ajungând înainte, dupăce privi cu ochii lui albaștri, potoliți, prin sală, șeză pe-un scaun din șirul întâi.

Puține locuri mai erau neocupate, când ușa se deschise, împinsă repede, și, intră doamna Olimpia Grecu însoțită de-o domnișoară înaltă, cu ochii albaștri. Părul domnișoarei bătea în

castaniu, și în el, lângă urechea stângă ardea un trandafir abiă involt. Fata își purtă într'un umblet puțin legănat, ca o alintare, trupul gingaș. Fața ei păreă neliniștită, agitată. Bătea în palid deși se puteă cunoaște că nu-i aceasta culoarea ei firească. Doamna Olimpia Grecu, înclinând abiă simțit din cap, treceă înainte c'un zâmbet ciudat. Zâmbetul acesta păreă răsărit și încremenit pe buze: nu se mișcă de-acolo, ci se răzimă par'că în colțurile gurii ținându-i închise, liniștite, buzele roșii. Dar nici fața, nici ochii nu-i zâmbeau. Purta o toaletă neagră din care, într'o lumină nouă, eșiau grumazii albi și moi.

Împreună cu domnișoara se opri lângă domnul Grecu, și, până ce-i spuse ceva, privirea ei limpede străbătă de câteva ori sala. În urmă ochii rămaseră câteva clipe ațintiți într'un punct, apoi doamna Olimpia șeză lângă domnul Grecu.

Ion Florea văză privirile ei ațințite asupra lui, însă nu simți nimic deosebit. Ca și când n'ar fi fost. El se gândeă, în vreme ce înima-i bătea cu putere. De când intră doamna Olimpia în sală și zări pe domnișoara ce-o însoția se întrebă: domnișoara aceasta să fie Mărioara? El păreă că nu s'a gândit niciodată că fetița aceea va fi crescut așa de mare, că buclele ei blonde ca aurul vor fi acum castanii. Însă când îi văză gurița, o recunoscă numai decât: erau buzele roșii și fragede a doamnei Olimpia. „Dar, e fata femeii aceleia, e domnișoara Mărioara Grecu.“

Și înaintea fetei mari el nu se mai simți așa de liber, ca înaintea copilitei. O adâncă părere de rău îi învălu sufletul, și el se gândia cu durere că de bună seamă domnișoara Grecu nu-l va mai cunoaște.

Sună un clopoțel, și la ridicarea cortinei apără un domn cu favorite lungi, încolo ras ca 'n palmă. Un domn tânăr.

Dumnealui, dregându-și glasul, își mângăe cu mâna stângă favoritele, apoi începă să cetească.

În sală eră liniște. În răstimpuri se auzia cum vuiă în geamurile mari vântul, care pornise din nou. Când huiă mai tare, unii dintre ascultători întorceau capetele și priveau spre ferești.

Conferențiarul își alesese ca subiect: Romanele lui Tolstoi în general, și romanul Ana Carenina în special. Dupăce schiță pe scurt vieța marelui apostol și gânditor, conferențiarul arată marea lui putere de observare, sufletul larg, umanitar în care încăpă par'că

prea multă simțire, insistă mai pe larg asupra diferitelor teorii susținute de Tolstoi, și asupra puterii uimitoare cu care știe redă vieața.

Apoi trecu în special la Ana Carenina: are femeia dreptul să rupă legăturile căsătoriei dacă acelea nu-i plac, sau n'are? Și dacă are, prin sfărmașirea legăturilor pe care societatea le-a consacrat ca sfinte, ajunge ea fericită? Iar dacă nu le rupe și rămâne sub jugul căsniciei întreaga vieață, va fi cu totul nefericită? Iată întrebările pe cari domnul conferențiar le sistemiză din romanul lui Tolstoi. Subiectul eră nespus de captivant, chestiile acestea agită totdeauna și pe bărbați și pe femei. Fû ascultat deci cu foarte mare atenție.

Se 'nțelege că dumnealui mai mult explică romanul decât își arată părerile sale. Abia la sfârșit își permise o mică observare: „Eu cred, doamnelor și domnilor, că celea mai multe rele ni le aduc în vieață ciudățeniile vârstei tinere. Cineva se joacă amar atunci cu bietele noastre suflete, le umple cu iluzii cari niciodată nu se vor împlini. Noi trecem prin vieață nepăsători și ne amăgim cu iluziile până la bătrânețe. Vârsta tânără ne spune, ne umple sufletul cu nebunia că în vieață poate fi cineva fericit. Pe când fericirea nu există, cel mult o mulțumire monotonă. Și fiindcă nime nu dă ceea ce are, toți cei cari în vieață alegă după o fericire deplină, așa cum le-a arătat-o vârsta tânără, cad zdrobiți. Noi nu putem sbură niciodată prea sus, pentru că bietele noastre aripi se topesc ca ale lui Icar, și cădem în prăpăstii prea adânci. Drumul nostru e cel mijlociu după vechiul adevăr străbun „aurea mediocritas“.

Conferențiarul fû aplaudat foarte mult. Conferența plăcu tuturor, și, ca după orice producție ce place, în rândurile publicului se începă o vie mișcare. Conferența trezi sentimente, gânduri cari, la unii, nu-și putură luă aripi până acum ca să se avânte într'o

discuție, sau chiar numai să-l aducă pe om în posibilitatea de a-și spune clar părerea.

Urmă apoi o domnișoară brunetă, drăguță, care declamă cu multă naturalitate „Dușmancele“ lui Coșbuc. Poezia, plină de sentiment, de hotărâre sănătoasă, învioră inimile tuturor, și domnișoara se retrase, în aplausele publicului, îmbujorată de fericire.

Domnișoara Grecu se ivi pe scenă foarte palidă. Ochii și-i ținea plecați în pământ, și numai după ce se așeză la pian, părându-i că-i mai scutită de vederea publicului, se mai liniști. Celea dintâi acorduri fură destul de nesigure, apoi degetele ei alergară tot mai îndemânatic, până când, ne mai privind în caetul de note, se făcu deplin stăpână asupra compoziției, asupra clapelor. Degetele-i albe fugeau, alergau, câte-o clapă eră izbită cu putere, cu ciudă par'că, și aria umplea, tânguitoare, sala, vibră în suflete, deschidea ochii mari și visători ai fetelor. Obrajii domnișoarei Grecu nu mai erau palizi.

Și Ion Florea descoperi cu plăcere înflorirea tinereții, pe care o cunoștea de mult. I se părea chiar că nici nu s'a schimbat așa de mult Mărioara.

Da, când se ridică, când, mulțumind publicului care nu mai voiă să înceteze cu aplauzele, se retrăsese, aproape săltând și dispără, lui Florea îi pără c'o vede în grădina internatului de fete, săltându-și rochițele 'n vânt.

Mai urmară două declamări din Eminescu și un foarte bun tenor cântă romanțe și doine.

Apoi doamna Olimpia Grecu se ridică. Lumea începă numai decât să plece, silindu-se să ajungă mai îngrabă la garderobă, până nu se va face îmbulzeală mare.

Însă în jurul doamnei Grecu se strânsese familiile mai fruntașe din societate și spuneă cuvinte măgulitoare pentru talentul domnișoarei Mărioara. Veni și fata numai decât, ușoară, fericită, mulțumeă în dreapta și în stânga.

(Va urmă.)

Dări de seamă.

(Sfârșit.)

Elemente de metafizică.

Cele două curente opuse: empirismul și raționalismul Kant le-a împreunat în modul expus. Judecățile pe cari le putea stabili empirismul erau sintetice, însă totodată și a posteriori, adică din experiența nesigură; judecățile stabilite de raționalism erau analitice și a priori, adică valabile independent de probarea experienței, însă noțiunile supreme din cari se făceau deducerile nu erau justificate. Kant aveă să arate cum sunt cu puțință judecăți sintetice a priori, cum

ajunge o conștiință individuală să aibă sinteze cu caracterul adevărului universal și necesar. Eul „numerus idem“ sau apercipiunea pură cum îl mai numește Kant, este unitatea apriorică și sintetică care mijlocește aceste judecăți.

Rezolvarea aceasta a problemei cunoașterii din partea lui Kant, care la tot cazul e foarte genială, autorul o supune unei critici, arătând scăderile ei.

Înainte de toate Kant nu explică în mod mulțumitor cooperarea dintre sintezele apriorice ale apercipiunii

pure și sintezele trecătoare ale conștiinței psihologice (p. 149).

Identitatea numerică sau matematică a eului, autorul nu o admite, ci identificând eul cu conținutul conștiinței, dovedește, că aceasta se modifică neconținut în decursul timpului. Identitatea eului este numai relativă, dar nu absolută cum zice Kant (p. 152). Noi în realitate nu cunoaștem identitatea numerică a unei conștiințe supraindividuale, ci numai unitatea conștiinței individuale, sau identitatea relativă a eului psihologic (p. 153). Kant arată numai cum sunt cu puțințe adevărurile necesare într-o conștiință în genere — sub care el probabil înțelege conștiința geniului — ca și cum trecerea dela această conștiință la cea individuală ar fi ceva de sine înțeles (p. 157). Trecerea aceasta el însuși o făcî într'un mod foarte măestrît prin intervenția miraculoasă a șemei transcendente.

Filozofii de după Kant, recunoscînd insuficiența teoriei cunoștinții sale, au încercat un răspuns mai satisfăcător. Unii prin cercetările lor iar au ajuns la vechiul contrast dintre empirism și raționalism, care avea să fie conciliat în filozofia lui Kant. Numai căt că empirismul apare acum în fason mai modern sub numele de pragmatism și umanism. Adevărul și eroarea se determină numai după folosul practic. Acele asociațiuni de idei cari îi servesc spre folos omului în vieța practică, sunt adevărate. Adevărul se determină după utilitate și e pur convențional (pag. 160). Pragmatismul însă nu poate explica existența științelor exacte, îndeosebi a celor matematice. Iar raționalismul nu poate fi admis, pentru că în acest caz, rămân fără explicare existența eroarei pe lângă adevăr și în genere evoluțiunea științei (p. 161). Autorul expune și critică apoi corecturile făcute în sistemul lui Kant de cătră J. Müller, Avenarius, Mach, Schopenhauer, Nietzsche și H. Bergson, apoi încercările de a substitui conștiința în genere din filozofia lui Kant, prin conștiința evoluțiunii istorice la Hegel, și prin conștiința socială profesată de cătră E. Durkheim (p. 162—176). Toate aceste încercări sunt greșite și insuficiente. O explicare a cunoașterii se poate da numai pe baza datelor reale din conștiința individuală. O conștiință oarecare mai presus de individualitate, nu numai că nu se poate justifica prin nimic, dar ea nici nu explică cunoașterea, după ce aceasta se realizează psihologiceste numai în conștiința individului. Trebuie aflată explicarea faptului cum de individul poate avea o cunoaștere valabilă despre lume, cum se poate încunjura scepticismul, care i se părî lui Hume inevitabil. Autorul crede că cu ajutorul rezultatelor psihologiei moderne vieța sufletească a individului se poate ridică peste arbitraritatea, din care de regulă se deduce caracterul de relativitate al cunoașterii. Determinismul universal, care stăpânește toate fenomenele naturii se extinde și asupra vieții sufletești al individului. „Fiecare stare de conștiință este strict determinată de condițiunile individului în care ea se produce, și condițiunile acestea, la rândul lor, sunt legate de seria legilor naturii întregi. Intre gândurile noastre nu există nici o asociare la întâmplare, cum

afirmă Hume, ci toate sunt strict determinate de legile individualității noastre“ (p. 185). Numai pe lângă presupunerea, că în fiecare individ se manifestează aceeași lege universală, se poate explica înțelegerea între oameni și existența culturii omenești. Apriorismul trebuie să fie imanent conștiinței individuale, dar nu transcendent. „Tot ce se petrece în organismul nostru biologic și sufletesc este perfect determinat și logic, cum sunt și fenomenele lumii externe. Intre logica gândului și logica lumii externe, nu se interpune nici un domeniu al hazardului, ci există un strict determinism“ (p. 188). Determinismul din univers însă nu se poate constată prin teoria așanumitei conștiințe oglindă, căci întregul ca unitate nîcînd nu se poate experia, ci numai singuratice părți din el. Se poate însă experia unitatea conștiinței și din aceasta să se derive unitatea universului în sensul noiei perspective a lui Kant. Nu lumea externă îmi impune ideea unității universului și a determinismului, ci însaș mintea mea (pag. 195), dar aceasta nu considerată în raportul de parte față de tot, „ci în raportul de corelațiune, care există între aspectele uneia și aceleiași realități. Numai identificînd realitatea din conștiință cu realitatea din univers se poate găsi științei un fundament solid în unitatea conștiinței; altfel nu“ (p. 213, conf. și p. 220).

Astfel ajunge autorul la o întemeiere metafizică a teoriei sale despre cunoștință, ceea ce și pare a fi firesc, pentru că nici una din căte teorii s'au lansat până acum despre cunoștință, nu a fost lipsită de acest fundament metafizic. E de notat însă că autorul sub unitatea conștiinței nu înțelege numai partea cea luminoasă, eul dela suprafața, care este veșnic schimbător, ci întreaga unitate organică a individului.

Conștiința și organismul sunt numai aspectele deosebite ale uneia și aceleiași realități identice cu realitatea întregului univers, cu energia. Noi facem această afirmare, dar atunci cum explicăm deosebirea faptică dintre fenomenele sufletești și cele fizice? În ce chip ajung transformările de energie să producă vieța sufletească? Cum se poate împacă indentitatea esenții cu deosebirea aparenței? Kant încă a riscat odată bănuiala — probabil sub influința spinozismului, — că sufletul și trupul pot fi eventual aceeași realitate după esență. Modul însă, în care încearcă el a justifica această părere, nu este serios. El zice că după ce nu știm ce e trupul și nu știm nici ce e sufletul, nu ne-ar împiedecă nimic a-i identifica în ce privește esența. În felul acesta orice absurditate se poate dovedi, pentru că necunoașterea nu este o însușire comună a obiectelor, necunoscute de nime, ca pe acest temeu să le pot identifica în privința esenții, ci ea este numai o scădere a mea.

Autorul crede că faptul evoluțiunii poate să explice trecerea dela fizic la psihic. O realitate care a trecut prin anumite schimbări, presupunem că ar reveni iarăș în starea dela început. Este oare starea acestei realități după revenire într'u toate aceeași, ca și când ar fi stat dela început într'un perfect echilibru? Bunul simț ne spune că s'a schimbat ceva. Din faptul evoluării de mai nainte a rămas o tendință anticipătoare

în favoarea acestei direcțiuni (pag. 253) s'a format o adaptare, o obișnuință înspre această direcțiune. Ținând cont de această schimbare, le putem privi fenomenele sub două aspecte: sub aspectul pe care-l prezintă, când sunt considerate ca izolate de evoluția totală, și sub aspectul, pe care acestea îl prezintă, când sunt considerate ca determinate de evoluțiunea din trecut a realității totale. În primul aspect se face abstracțiune de anticipațiunile asupra viitorului, pe cari le îngrămădește scurgerea timpului, și se judecă fenomenele naturii ca unități izolate; iar în al doilea se consideră tocmai anticipațiunile pe cari le-a îngrămădit trecutul. Fenomenele sunt aceleași în fond, numai că ele sunt privite din două perspective diferite, din cea a uniformității și din cea a finalității. Aceste sunt aspectele în cari fenomenele naturii ne apar deoparte ca fizice, de alta ca psihice (p. 256).

Punctul fix, care unifică fenomenele fizice și cele psihice este conștiința noastră.

„Această conștiință este condițiunea necesară a tuturor fenomenelor, căci întreg cuprinsul universului este în același timp și cuprinsul conștiinței; tot ce există, există pentru noi ca un produs al conștiinței“ (p. 263), care și ea nu este altceva „decât rezultatul sintetic al evoluțiunii prin care a trecut întreaga energie universală. Conștiința actuală a fiecărui om reprezintă ultima verigă din lanțul acestei evoluțiuni universale“ (p. 264).

Evoluția crează, pe lângă aceste „dispozițiuni inponderabile de impulsuni înspre o direcțiune“, și diferențări de unități din ce în ce mai bine specificate, de individualități mai pronunțate.

„Direcția evoluțiunii prin care trece universul, consistă în producerea unor anumite corelațiuni de personalitate“ (p. 269).

Monismul pe care îl profesează d-l Rădulescu-Motru este personalismul energetic. Ținta finală a evoluării energiei din univers, este producerea unor personalități perfect adaptate la unitatea universului, a unor persoane, cari cu formele intuițiunii și cu categoriile lor să pătrundă în mod adevărat toate schimbările petrecute în cadrul realității.

Am expus în cele de până aci conținutul bogat și deosebit de interesant al acestei scrieri, poate mult mai pe larg decum se obișnuiește în revistele de specialitate, explicând multe lucruri, cari pentru cetitorul inițiat în problemele filozofiei sunt prea cunoscute. Am făcut aceasta pentru cetitorii mai străini de preocupățiunile filozofice.

Ipoteza metafizică a energetismului personal precum și modul în care se explică posibilitatea științei, sunt concepțiuni cari dovedesc o adâncă pătrundere filozofică. Ele sunt ipoteze, cari vor să dea o deslegare mulțumitoare problemelor eterne, cari au deșteptat interesul tuturor oamenilor cugetători. Monismul a fost și este într'un fel sau în altul ținta tuturor filozofilor. Chiar și acele sisteme, cari față de un anumit fel al monismului, se numesc dualiste, tind a stabili o unitate mai înaltă față de dualitatea grupărilor celor mai generale din univers, fie prin admiterea unei entități absolute mai presus de lume, fie derivând

dualitatea sau pluralitatea dintr'un singur princip pur immanent. Sufletul omului are tendința aceasta de a afla unitate și armonie în diversitatea atât de variată a fenomenelor. Tendința aceasta se manifestează așa de puternic în unii filozofi, încât ei sunt aplicați a nega, a suprima o parte a realității, numai pentru a-i satisface. Autorul nu aparține acestei categorii de moniști. El recunoaște atât faptul individualizării în natură, cât și deosebirea mare dintre fenomenele fizice și cele psihice, cearcă însă pe lângă toate aceste a face plausibilă unitatea ființei tuturor lucrurilor. Energia ar fi acel ceva, ce se manifestează în toate obiectele și fenomenele naturii.

Energia universală evoluează, se transformă neconținut producând astfel lumea atât de diferențiată, cum ni se prezintă ea în experiență.

Faptul individualizării, respective realitatea indivizilor, pe care filozofii moniști de mai înainte o explicau de regulă sau prin negarea principiului transcendent, sau declarând independența individului de o simplă iluziune, autorul o consideră de o formă necesară de existență a energiei universale. Unitatea conștiinței, în care, mai ales se manifestează sentimentul individualității în conștiința de a fi o persoană deosebită de întreg restul lumii, este un product necesar al evoluțiunii energiei. Iară sufletul care este punctul de razim al personalității, nu este o realitate esențial deosebită de lumea din afară. Sufletul, după părerea autorului, nu este o substanță aparte, nu este nici măcar o energie deosebită față de celelalte forme de energii, ci el este numai un aspect deosebit al aceleiași realități, care din alt punct de vedere ni se prezintă ca materială. Sufletul este numai totalitatea tendințelor spre o finalitate înmagazinată în fiecare obiect. În acest sens de fapt și atribue autorul vieța sufletească tuturor obiectelor fără deosebire. Ori de e satisfăcut cineva de acest monism, în sine destul de unitar și consecvent, depinde dela întreaga sa constituție sufletească. La întrebări de felul acesta, unde raționamentul nu e stringent, unde logica singură nu e suficientă, și glasul voinței și a sentimentului își exercită influința. Fichte a zis: „Ce filozofie are cineva depinde dela aceea că ce om este el“. Orice ipoteză metafizică este numai o integrare a datelor cunoscute despre realitate, o integrare, pe care fieștecare și-o croește, după cum află de bine. Negarea sufletului ca o realitate aparte e inevitabilă într'un monism energetic. Pentru că dacă s'ar admite că sufletul este și numai un fel deosebit de energie, această energie fiind incomensurabilă față de celelalte, s'ar sparge unitatea sistemului monist. Sub orice numire s'ar cuprinde însă fenomenele sufletești, fie că se declară ele de epifenomene ale funcțiunilor organice, fie că se consideră de un product al acestora, sau că se numesc aspectul unei realități oarecare dintr'un anumit punct de vedere, în orice caz ele există, și tocmai de aceea sistemele moniste atât în trecut cât și în prezent poartă în ele într'un mod mai ascuns sau mai vădit simburile dualismului. H. Siebeck tratează despre problema monismului și al dualismului într'un studiu pu-

blicat în numărul din Februarie a. 1912 al revistei „Zeitschrift für Philosophie und philosophische Kritik“ în care ajunge la concluziunea, că monismul numai făcând concesione dualismului poate să explice lumea, iar dualismul la rândul său, nu poate să nu tindă spre un singur princip al realității pe care dacă și nu-l numește apriat, totuși îl presupune. Monistul va trebui să recunoască o unitate, care în esența ei condiționează dualitatea, adică o unitate care în realitate conține dualitatea, și trebuie să o conțină spre a putea evolua, pentru că din unitatea rigidă nici o cale nu duce spre dualitate sau pluralitate. Dualismul va zice: principiul realității este dualitatea, însă o dualitate, care indică unitatea, în virtutea căreia cele două părți stau în cel mai viu raport de influențare reciprocă. (Conf. I. c., p. 36.)

Înzădar intonăm unitatea energiei care se manifestează în toate fenomenele naturii, căci fiind aceste din urmă deosebite, va trebui și această deosebire să-și aibă cauza suficientă tot în pretinsa unitate a energiei. Și cea mai mică „adaptare sau obișnuință înspre o direcțiune“ trebuie să-și aibă cauza ei în cadrul energiei celei una. Iivirea fenomenelor psihice printr'un fel de generație echivocă cu greu se poate admite. Iar dacă una și aceeași energie ipotetică explică toate fenomenele din natură, ea explică prea mult, respective nu explică nimic. Ideea sufletului înzestrat cu un număr oarecare de facultăți a fost abandonat din psihologia mai nouă tocmai din cauza, că ea explică prea ușor vieața sufletească, întrucât pentru orice fenomen din conștiință se puneă vina pe o oarecare occulta qualitas. Și energia cea una, care explică orice pe lume, este la urma urmelor tot o astfel de occulta qualitas.

Teoria despre cunoaștere stabilită de d-l Rădulescu-Motru, este o corectare a teoriei lui Kant. Conștiința generală, prin care a voit Kant să explice posibilitatea științei, autorul o înlocuește cu conștiința psihologică a individului. Spre a delătura posibilitatea asociațiilor întâmplătoare, din cari Hume a dedus scepticismul, susține autorul un determinism strict atât cu privire la fenomenele psihice cât și la cele fizice. Libertatea, cu care omul crede a procedă în cugetările și faptele sale, autorul o declară de o simplă iluziune provenită din necunoașterea cauzelor determinatoare. Tot ce se petrece în om este de o potrivă de necesar, nimic nu este întâmplător și liber. Sufletul nu este principiul unei acțiuni independente față de complexul fenomenelor din natură, ci el este produsul necesar al energiei universale. Conștiința individuală cu toate aparatele ei de cunoaștere este produsul acestei energii. Dar de altă parte lumea fenomenală o produce conștiința cu formele și categoriile ei, căci de altfel cunoașterea nu ar fi posibilă. Legile după cari decurg fenomenele în lumea empirică le dă conștiința. Determinismul universal e dictat de conștiință. În fața acestor afirmări cetitorul rămâne în nedumerire în ce privește modul de existență a lumii independent de conștiința individului.

În ce chip poate există determinismul universal

dictat de conștiință și independent și înainte de această conștiință. El trebuie să existe oarecum și înainte de conștiință, căci de altfel el nu ar fi putut produce și determina conștiința.

Iar dacă lumea există întocmai așa cum o cunoaștem și independent de cunoașterea noastră, atunci, pe lângă admiterea influențării reciproce între eu și ne-eu, cunoașterea noastră nu este altceva decât o reoglindire a realității.

Subiectul recade așadar în vechea atitudine pasivă față de obiecte, dintr'o conștiință creatoare, spontană devine iarăș o conștiință oglindă. Menținând însă perspectiva kantiană, nu înțelegem ce fel de determinism a putut să producă conștiința, pentru că determinismul cunoscut este proiectat din conștiința noastră, ar constitui deci un cercul vicios afirmarea, că același determinism pe care eu îl produc, mă produce și el pe mine, încă mai înainte de a-l fi produs eu pe el. Această părere autorul pare a o preveni când zice că „perspectiva kantiană este numai o perspectivă heuristică și nimic mai mult. Adevărurile științei vin din experiență, numai o mai bună sistemizare a lor poate veni din apriorism. Unitatea conștiinței regulează până la un punct cunoștințele științifice, dar ea nu le constitue“ (p. 200).

Dacă este așa atunci autorul rămâne dator cu răspunsul: În ce constă această regulare a cunoștințelor? Pentru că dacă ea se extinde prea departe, stăm iarăș înaintea cercului vicios, iar dacă activitatea ei este redusă ne apropiem de teoria conștiinței oglindă. Apoi ce înseamnă propoziția: „Adevărurile științei vin din experiență?“ Experiența este problema centrală a teoriei cunoștinței. Ea se explică sau în sensul criticismului lui Kant, sau în sensul empirismului dinaintea de Kant. S'ar părea că autorul are în vedere acest din urmă fel de experiență, după ce o pune în opoziție cu apriorismul sistemizării cunoștințelor.

În acest punct autorul ar fi trebuit să se pronunțe cu mai multă precizie.

Apoi dacă adevărul și eroarea sunt deopotrivă de necesare și strict determinate, după ce normă se face deosebirea între adevăr și neadevăr? Sau pentru ce se mai vorbește peste tot de adevăr și eroare, pentru că aceea ce petrece cu necesitate nu este nici adevărat nici neadevărat, nici bun nici rău, ci simplu este un ceva factual. Cred că într'un sistem strict determinat calificativul de adevărat sau neadevărat nu-și află așa-zicând de sine înțelesul și locul potrivit. Noțiunea adevărului am moștenit-o din sistemele vechi, cari operau cu alte presupuneri. Ar fi fost indicat a determina noțiunea adevărului în cadrul sistemului determinist.

Recensentul crede că scrierea d-lui Rădulescu-Motru, după cum se poate convinge cetitorul și numai din schițarea conținutului ei, este o lucrare de mare valoare. Ea este menită a deșteptă în cetitori interesul pentru o mulțime de probleme filozofice, și oferă totodată și liniamentele generale a unui sistem filozofic. Forma în care sunt expuse doctrinele este plăcută, și față de greutatea problemelor, destul de „pe înțelesul tuturor“.

D. Pavel Roșca.

Cronici.

Literatură.

Evreii și literatura română.

În urma articolului din numărul 3 al „Luceafărului”, în care am scris o reprivire asupra vieții literare din 1911, mi-am atras câteva dușmăni. Regret că trebuie să le constat. Unele le-am primit din partea unor foști colegi eminenți, altele dela colaboratori și prieteni, cari s’au crezut prea puțin considerați prin rândurile mele. De faptul ăsta nu sunt însă vinovat eu, deoarece știu bine că, cu sensibilitatea multora de astăzi, e foarte greu să nu le jignești și micile vanități. Dar experiența ne învață, că aceste supărări vin și trec cu vremea și se uită prin împrejurările lor schimbătoare.

Nu însă cu aceste neînțelegeri, așa zicând din familie, voi să mă ocup. Mi s’au aruncat, din pricina aceluiaș articol, câteva vorbe de certare din regiunile străine, la cari nu m’am așteptat și unde am fost întâmpinat cu mare obrăznicie. Există anume la București o revistă „Facla”. Director: d-l Cocea! Secretar: un fost monah simpatic. Argezi Tudor, autor de articole, mai puțin caste, împotriva Arhiepiscopului, combatant violent pe alte terene și poet cu versuri, pe cari le-am lăudat într’un foileton din „Tribuna” și pe care foileton „Facla” l-a reproduș la timpul său. Afară de acești doi urzitori ai „Faclei”, se mai svârcolesc, cum văd, o droaie de pui de Evrei, deghizați în pseudonime: „Eujorias”, „Argin”, „Bock” și „Justus” și alte jivine, cu ciucuri la ureche, în coloanele acestei reviste. Unul din acești deghizați, insultându-mă pe mine într’un articol, are chiar fudulia de a se declara, pe față, iscălindu-se direct: „Un Jidan”, adică, cu alte cuvinte, unul din mai mulții Evrei, cari se prefiră astăzi în presa românească din București, literară și politică.

Și iată ce a scris „Un Jidan” despre un articol din „Luceafărul” și altul din „Tribuna.” Citez textual, ca să vedeți un tip de mincinos în presa de astăzi.

1. „D-l Ilarie Chendi a somat pe Evrei să se lase de scrisul românesc. Evreii să scrie în jargon. Ei n’au ce căută în altă limbă! Această somație d-l Chendi a făcut-o în „Luceafărul.”

Răspund, că „Jidanul” minte! Nici un cuvânt din cele citate aici, nu există în articolul meu din „Luceafărul”. Eu, în darea mea de seamă, n’am făcut nici o propagandă împotriva Evreilor și nici n’am pomenit măcar cuvântul „Evreu”. Dar am amintit, pur și simplu, pe Rodion, dela „Ordinea” și pe A. Toma, poetul dela „Vieța Românească.” Și-am spus despre cel dintâi, cuvinte destul de bune, arătându-l ca un „informator, care, cu fecunditate de rassă, dă câteva informațiuni, cari pot fi cetite despre actualitatea literară dela noi și de aiurea”, iar, despre

poezia lui A. Toma, mărturisind iarăș adevărul, cum îl simt, că această poezie a d-sale, „rece și filozofică, impresionează puțin.” Unde este deci „somarea”, unde e vorba de „jargon”, unde e darea afară din literatura română a Evreilor în „Luceafărul”? De ce voiește un ziarist, numit „Un Jidan” să se distingă numai în minciuni și să nu înțeleagă adevărul, decât în ordinea inversă?...

2. „Dar d-l Chendi scrie și în „Tribuna”. Iar acolo d-sa arată avantajile, pe cari le au Ardelenii asupra Românilor din Regat.”

Răspund la asta, că „Un jidan” n’a văzut foiletonul meu, dacă afirmă asemenea năzbâtii. Căci subiectul meu, despre influența germană la Români din Ungaria și influența literaturii franțuzești la cei din România, n’a fost deloc vreo constatare cu tendinți, ca să dovedesc cumva vreo superioritate a unora asupra altora dintre noi, Români. Va să zică, nici de „avantajii” sau de „chinchirentă” n’am vorbit, în sensul fals cum inventează iarăș ipochimenul „Faclei”.

3. D-l Ch. citează în „Tribuna” pe traducătorul Stefan Zweig, care traduce pe poeții francezi într’o admirabilă limbă. Da. Decât Zweig este Evreu! — D-l Chendi îmi destăinuiește, că Zweig s’a desvoltat sub auspiciile celebrului publicist Maximilian Harden. — Da! Decât și Harden este Evreu!

Bine, sunt Evrei atât Harden, cât și Zweig! Dar m’a întreat pe mine cineva dela „Facla”, dacă am scris eu undeva, că n’ar fi? Aveam eu, în foiletonul meu, trebuința de a mă ocupa de rassa acestor publicști germani cunoscuți și nu numai de partea lor literară, care mă interesează? Înseamnă, în genere, o inconsecvență împotriva principiilor antisemite, când vorbești bine de Evreii de talent, sau iai la refec pe cei agramați, pe cei îmbulzitori și fără vreo pregătire pentru carieră publicistică? Ce aberație de parasit!

Mai sunt ele și alte îngăimări mincinoase ale altor anonimi din „Facla”, dar nici unul dintre ei nu întrece pe acest „Un Jidan”. Căci mai rar să vezi astăzi un Evreu, înjurând pe altul din neamul iudaic! Iată însă cum își termină, în cazul de față, pamfletul nostru părerea asupra confratelui său de confesiune, Harden! „Și în ceea ce privește Harden, îl socotim — adică îl socotește numai „Facla!” — ca pe un pamfletar, foarte puțin stimabil”. Cum, atâta tot? Numai atât să „stimeze” un microscopic tip jidovesc dela „Facla” pe un Harden, directorul revistei „Zukunft”, răspânditorul inflăcărât al principiilor politice și naționale ale lui Bismarck și condeiu mult oțelit împotriva moravurilor sociale stricate ale cercurilor conducătoare germane? Ei bine, dacă Harden este „foarte puțin stimabil pamfletar” pentru noi, cât de „stimabil pamfletar” ar trebui să considerăm pe „Un Jidan”?...

*

Să-l lăsăm însă în bârlogul lui și să ne vedem de partea generală a problemei, ce se leagă de acest caz. Căci acuzațiile aceste calomnioase de intoleranță și de prigonire a Evreilor români în vieța intelectuală, se repetă mereu în timpul din urmă la adresa scriitorilor români. Mai cu seamă în generația tânără evree se observă acest curent, în diferite ziare și reviste de a doua mână. Publiciștii mai vechi dintre dâșii sunt și rămân ceva mai rezervați, cel mult își fac vânt câteodată prin presa străină, unde propagă aceleași jăluiri prin „Frankfurter Zeitung“ și „Wiener Tageblatt“, sau chiar în „Pester Lloyd“ împotriva presupuselor persecuțiuni. Încolo ei rămân prin coloanele ziarelor partidelor politice, încearcă asimilări de cetățenie și de rassă, sunt plini de pretenții și de aroganță chiar, fără a-și putea pe deplin tăgădui însușirile lor moștenite: lingușirea și umilirea față de bărbații politici, de cari depinde existența lor! Răsar și talente literare printre dâșii, cari se ridică până la nivelul revistelor celor mai bune. Așa încât problema e pusă de sine în discuție și o deșteaptă însăș înmulțirea asta a numărului intelectualilor evrei din țara românească și multele lor cercuri culturale.

Cestiunea evreiască, pe cât vedem, se împarte în două direcțiuni. Ea cere să se rezolve în amândouă. Atât în partea sa politică, cât și în cea culturală. Cât privește emanciparea lor politică nu ne interesează la acest loc, căci diplomația și tactul bărbaților politici din Regat, precum și articolul 7 din Constituția României, poartă destulă grijă, ca Evreii să-și păstreze rassa lor, să nu fie nici asimilați și nici recunoscuți de cetățeni români, decât în o selecțiune bine cântărită. Noi, Ardelenii, respectăm și admirăm chiar acest punct de vedere. Noi știm bine că numai astfel se poate apăra integritatea națională a statului român și numai în acest chip se poate evita, ca statul cu vremea să se împartă vreodată în naționalități recunoscute și ca azi-mâne toți străinii din România: masele de Unguri și Ciangăi, Bulgari și Sârbi, încurajați din țerile lor revoluționare, și Nemții, cu coloniile lor, să-și ceară și ei egalitatea drepturilor politice. Noi mai știm, din experiențele noastre, din stările noastre din Ungaria, câtă falsificare de mentalitate a adus asimilarea și incetățenirea Evreilor asupra poporului unguresc și, mai ales, asupra politiceii conducătorilor față de naționalitățile autohtone.

Dar, când ne gândim la partea culturală a cestiunei israelite din România, când le vedem hărnicia asta cu care se organizează în societăți, cum știu să parvină în presă și să-și cultive școalele, înțelegem totuș unori, că problema asta a doua este mai greu de rezolvat. S'a spus de mult, că cultura românească este a Românilor și că, în literatură și arte, unde e vorba de sufletul românesc, n'au ce căută Evreii. Și în jurul acestui principiu ne-am adunat toți câți ne păzim de influențe străine, cari ne-ar putea submina fondul nostru de continuitate și tot caracterul etnic al progresului nostru pe terenele intelectuale.

Cine răsfoiește însă noua noastră literatură în desvoltarea ei din ultimele decenii, va fi surprins de

adevărul, că mai multe talente de origine evreiască, și-au avut situația lor în această mișcare literară. Un condei ca Gherea a putut fi simpatizat și este încă actualmente popular între mulți cetitori. Un autor dramatic Ronetti-Roman, cu piesa sa „Manase“ a avut mulți ascultători în „Teatrul Național“ și destul entusiasm printre Români. Sunt apoi astăzi atâția învățați, cari în oficiile publice din Regat și prin presa științifică s'au impus ca muncitori de marcă, atât ca matematici, cât și ca filologi, sau ca interpreți de texte etnografice și ca autori de cărți didactice răspândite. Nu colaborează astăzi la „Vieța Românească“ poetul Toma și nu scrie acolo criticul Sanlievici? Iar dintre tinerii Evrei, cu talent poetic, destul de pronunțat, cărora le-am deschis și noi coloanele, pentru frumusețea limbei, la care au ajuns să scrie, de ce i-am prigonit?

Iată deci aici o serie de dovezi, că noi, ca oameni culti și rezonabili, știm să rămânem toleranți cu literații și publiciștii de orice gen, eșiți din neamul evreiesc și nu ne gândim să-i gonim din „scrisul românesc“, trimițându-i la „jargonul“ lor, — cum ne acuză gazetele jidovite, — și le acordăm o largă libertate de manifestare, când vin, în numele unei fapte bune și cu talent recunoscut, în rândurile scriitorilor noștri. Un Heine, un polemist ca Börne, n'au să fie respinși de pe teren nici la noi de se vor naște! Cât de grea este însă o asimilare cu dâșii, pot vede și Evreii noștri literați, când, și astăzi încă, poporul german, cel cu o cultură atât de înaintată, mai urește atât de mult pe autorul poeziei „Loreley“, încât nu îngăduie nici o statuie în orașul lui de naștere.

Aceasta poate fi o învățătură pentru toți publiciștii noștri evrei, ca să nu iee pildă dela cei cu presumpțiune și dela insultătorii de genul Brociner, care umple lumea cu ura sa împotriva stărilor din România. Și când bagă de seamă, că, în jurul lor, există atâtea secături improvizate de reporteraiși diletanți, de pișcheri cu tendințe vane și de destrăbălări fără spirit, să facă bine să-și potolească turma, sau, în cazul contrar, să ne îngăduie a-i lua noi de perciunii lor nespălați pe aceștia și a-i alungă dela poarta culturii noastre, la care bat cu atâta îndrăzneală.

II. Chendi.

Economie.

„Albina“.

Prin anul 1871, un idealist, care toată vieța lui și-a închinat-o intereselor obștești, cutreeră ținuturile locuite de Români, scriind în acelaș timp articole de ziare, ca să câștige aderenți pentru planul său de a întemeia o bancă românească.

Eră Visarion Roman, un fost dascăl, care, cunoscând necesitățile neamului românesc, cu toată neîncrederea ce o manifestă marele arhieru Andrei Șaguna, condus numai de entusiasm și convingerea sa

nestrămutată, calitățile firilor alese, ajunse să-și intruchipeze ideea.

A fost un noroc deosebit al său, că pentru această idee a putut câștiga dinstinsa familie a Mocsonyeshilor, al cărei sprijin, prin situațiunea ei socială și materială a fost de-o mare valoare.

În 14 Martie 1872 s'a ținut la Sibiu, în sala „Asociațiunii transilvane“ adunarea generală de constituire a „Albinei“, la care au participat 42 de acționari cu 172 de voturi. Între membrii consiliului de administrație găsim pe lângă Alexandru și Anton Mocsonyi, pe scriitorii T. Cipariu, Popescu și alți bărbați de valoare.

Primul director a fost ales Visarion Roman, care întors din străinătate, unde a fost trimis ca să studieze organizația băncilor streine, trecând peste toate greutatețile începutului, plin de abnegație a condus acest institut, până la moarte, întâmplată în 10 Maiu 1885.

La 1876 înființează, dimpreună cu actualul director prima filială la Brașov, unde pe vremea aceea Românii duceau un comerț întins. Cu 1 Ianuarie 1886 ajunge în fruntea institutului actualul director, domnul Parteniu Cosma, care în îndelungata conducere, cu inteligența sa scâpărătoare, cu cunoștințele și legăturile sale de oameni, dar mai ales prin spiritul de invențiune și devotamentul său, a ajuns să ridice institutul unde să află astăzi.

Dacă timpul până la 1886 este a se socoti ca epoca organizării, de atunci incoace se începe epoca dezvoltării și a întăririi. În anumite intervale, mărimdu-se afacerile băncii, s'a simțit necesitatea ridicării capitalului social, care după 4 emisii de acții a ajuns suma de 3 mil. Cor. Până în 1908 se urmează încă politica centralizării, din anul acesta însă extensiunea afacerilor reclamă o decentralizare; în curând se înființează vreo 4 filiale și agenturi, capitalul administrat e primit pe piețe din alte țări, unde crează nouă afaceri, ba acum și pe alte continente.

Azi se împlinesc 40 de ani de când s'a înființat „Albina“, o zi iubilară fără banchete și toaste, însă, care ne umple inimile de mulțumire. Dar ce manifestare mai frumoasă putea fi din incidentul acestui jubileu, decât tocmai urcarea capitalului social la 6 mil, Cor.? Și fi-va ea coincidență sau intenționat, e bine venită.

Din partea noastră din incidentul acestei zile iubilare nu dorim altceva băncii „Albina“, decât să ajungă să îndeplinească toate nădejdiile, cari poporul românesc de pe aceste plaiuri, le îndreaptă spre ea.

14 Martie, 1912.

I. E.

Însemnări.

Declarație. Redactorul nostru, d-l Octavian C. Tăslăuanu este aproape zilnic atacat de către presa română „autorizată“ pentru articolul „Păcate naționale“, publicat din prilejul incidentului Goga-Vaida. Când d-l Octavian Goga, directorul revistei noastre,

a fost atacat pe nedreptul, comitetul de redacție a trebuit să-și spună cuvântul său, luând apărarea celui nevinovat și lămurind geneza atacului. Articolul împincinat exprimă deci vederile întregului comitet de redacție și a fost publicat sub impresia acuzei, pe care însuși autorul ei, d-l Vaida, a trebuit să o revoce. Răspunderea pentru articolul „Păcate naționale“ o poartă așadar comitetul de redacție și nu redactorul nostru Oct. C. Tăslăuanu. Nu putem înțelege ce serviciu vreau să facă ziarele „autorizate“ „Asociațiunii“, când caută intenționat a provoca o diferență personală între președintele și secretarul ei. Dacă vreau și pot, să discute ideile cuprinse în acel articol, — asupra cărora vom mai reveni și noi dacă vom crede de cuviință —, dar să evite uritele certe personale, pe cari noi întotdeauna le-am desaprobat. (Redacția.)

88

† **Dr. Ion Borcia** nu mai este între cei vii. O răceală de câteva zile și azi la încheierea revistei noastre îl petrec toți ai lui spre veșnică odihnă. Încunjurat de flori coboară în mormânt cu o parte a sufletului nostru.

Ocupațiunea are mare influință asupra caracterului unui om. Firea și îndeletnicirile sufletești îndrumă pașii în viață, iar Ion Borcia dela fire eră menit să fie profesor. Soarta i-a dat o catedră care corăspunde și mai mult firei lui. La școala civilă de fete a „Asociațiunii“ el eră profesorul limbilor română și germană. Îndeletnicirile sufletești, cunoștințele vaste în literatura română și universală, din care a tradus mai multe opere, tactul pedagogic, sentimentul lui de cinste și datorință, ca la nimeni altul din societatea noastră, liniștea sufletească și seninătatea vieții lui, au făcut din el profesorul model, iubit de toți câți l-au cunoscut. Despre Ion Borcia o revistă literară va putea scrie ca despre un poet al gingășiei, un autor de cărți didactice ca despre cel mai potrivit scriitor ardelean pentru manualele de învățământ, un privitor al stărilor dela noi ca despre cea mai curată și mai măreață figură de o exemplară cinste și modestie, dar toți vor fi siliți să-l pună în cadrele în cari se poate vedea în tabloul din fruntea revistei noastre, toți vor fi siliți să-și închipue ca un muncitor la o modestă catedră pentru binele și înaintarea neamului. Și dela această catedră el a făcut un apostolat național.

88

Memoriul Tăușilor. Una dintre multele minciuni ale politicei maghiare e afirmația că naționalitățile din Ungaria au toată libertatea de a se dezvoltă liber în cele culturale. Toți miniștrii o repetă până la plicti-seală. De curând a mai spus-o și ministrul președinte Khuen-Héderváry, cu ocazia discuției asupra bugetului, adăugând, cu un glas de sirenă, că e gata să aperse drepturile culturale ale naționalităților garantate prin lege și e foarte dispus să le asculte doleanțele numai să i le prezinte. Tăușii s'au gândit că nu strică să mai constate odată fățărnicia acestor făgădueli și i-au înaintat lui Khuen un memoriu, în care înșiră nedreptățile ce li se fac în cele culturale și anume: în învățământul primar, în cel secundar și în socie-

tățile culturale. Cererile Tăuților dela sfârșitul memoriului sunt următoarele: 1. limba de propunere în școalele primare să fie cea slovacă, conform § 17 din legea XLIV: 1868. Să se modifice deci legea școlară în acest sens și să se revoce ordinele ministeriale cu Nr.ii 133.704/1907, 106.267/1908 și 128.297/1909. 2. Guvernul să înființeze licee slovace eventual să le transforme pe cele existente, conform § 17 din legea XLIV: 1868, în proporția populației de 3 mil. $\frac{1}{3}$, a Slovacilor din Ungaria. Până când se va putea realiza aceasta, în liceele de pe teritoriul locuit de Slovaci să se propună limba și literatura slovacă. Să li se permită a adună fonduri pentru licee slovacăști. 3. Să permită reînființarea societății culturale „Matica Slovenska”, și să-i înapoieze averea confiscată.

Acest memoriu poate servi pentru străinătate ca o dovadă minunată despre libertatea culturii naționale din Ungaria.

§

Concertul d-șoarei Ana Voileanu. Eră de mult așteptat de publicul sibilian, fiindcă talentul artistic al d-șoarei Voileanu se știă. Vineri în 8 Martie n. în sala dela „Unicum” s'a și întrunit un public ales și numeros, — mulți străini — ca să asculte măiestria pianistei. A cântat următorul program: 1. Bach-Busoni: Chaconne, D-moll. 2. Brahms: 2 Rhapsodien, op. 79, G-moll, H-moll. 3. Schumann: Sonate în G-mol, op. 22, Vivacissimo, Andantino, Scherzo, Rondo. 4. Chopin: Phantasie, F-moll, op. 49, Nocturne C-moll, op. 41. Nr. 1.

D-șoara Voileanu prin acest concert a secerat nu numai aplauzele entuziaste ale publicului, ci a dobândit și cununa de pianistă virtuoaasă, neîntrecută în orașul nostru muzical. Pentru noi Români acest concert a fost un triumf artistic, și suntem mândri că străinii ne invidiază un asemenea talent. Bucuria noastră a fost interpretată prin jerbe de flori, cari și ele se legănau în semn de admirație de câte ori le atingeă mâna delicată a artistei. Acum când d-șoara Voileanu și-a luat sborul de cuceritoare în public, inimile noastre o însoțesc cu urări de izbândă desăvârșită, dorindu-i din tot sufletul să fie încununată de laurii nemuririi, atât ca pianistă cât și ca creatoare de opere de artă.

§

Concertul Gheorghe Enescu. Dacă Kubelik e violonistul tehnician și dacă Ysaye îl întrece în nuanțe, dacă Thibaud e un admirabil mediu de expresiune al sentimentelor, Enescu le este totuș superior prin orânduirea ce știe să dea simțirilor ce voește să le exprime. E o bogăție de firi sufletul maestrului, e o vrajă să-i ascuți cântecele, o beție delicioasă să-i împărtășești simțirile ce ți le spune instrumentul său. Și acestea, filtrate prin puterea de măsurare, de cântărire ce o posedă, sunt îmbrăcate într'o atmosferă de blândețe ce te farmecă și în haina românească a seninătății, pe care n'o găsești decât prea puțin la alți executați celebri. Par'că o singură cordă îi e toată vioara, și-o spune omogeneitatea de timbru a sunetelor emise, portandurile dintre ele ce apar și pier ca nălucile; izvor ca cristalul le este limpezimea, parfumul de dimineață al florilor de câmp le e nuanța

delicateții. — Maestrul s'a produs Marți 21 Februarie în sala Ateneului. Venitul concertului, adunat cu acela pe care-l va obține din alte concerte ce le va da prin țară, sunt destinate pentru instituirea unui premiu național de compoziție. Programul: Sonata în la major de Haendel, „Folies d'Espagne” de Corelli, concertul I de Saint-Saëns și suita lui Kreisler, alcătuită din Couperin, Propora, Dworak și Paganini. Pianistul Fuchs a acompaniat în general bine, dar prea evident pe alocurea. Entuziasmul celor ce l-au auzit pe Enescu, a fost o expresiune a mulțumirii artistice sufletești și a mândriei naționale. (I. B.)

§

Opinia publică. D-l Gh. Stoica, redactor la „Tribuna” din Arad publică o convorbire ce a avut-o cu poetul Octavian Goga în temnița Seghedinului. Din această convorbire reținem părerea poetului despre opinia publică dela noi.

„De opinie publică, — îmi luă el cuvântul — poate fi vorba în alte părți, în occident, unde societatea își are tradițiile ei culturale și morale, în Franța de pildă, unde cazul lui Dreyfuss a putut revoluționa o lume întreagă. La noi însă nu există încă precepte stabilite, anumite puncte fixe, pe cari să se poată sprijini conștiința publică. În cele mai elementare chestiuni balansările de judecată sunt la ordinea zilei și nu-mi pot inchipui o mai mare greșală, decât să aștepti astăzi o satisfacție din partea societății pentru sacrificiul de orice natură pe care-l aduci în favorul ei. Impulsul unei munci trebuie să și-l găsească omul totdeauna în sine însuș și să nu-l caute în aprecierea altora.

Iacă eu cât ar trebui să fiu de sdrobot sufletește, dacă aș edifica pe așa zisa opinie publică, acum după învățămintele ce am putut trage din celebrul „caz Vaida-Goga!” Gândește-te, că a fost de ajuns să apară din bun senin un singur articol de ziar al unui om indus în eroare, ca cel puțin jumătate din lumea noastră să poată spune liniștită că eu sunt un agent politic de talia lui Seghescu... Și doar eu, slavă Domnului, dacă n'am făcut altceva, am făcut totul ca de purtările mele de până acum să se frângă asemenea bănueli. Și cu toate astea ai văzut, toată biata truda mea, tot ce-am scris, ce-am vorbit, versuri, articole... toate fărâmiturile unei sbuciumări sufletești de ani de zile, toate s'au prăbușit într'o clipă în ochii mulțimei, făcând loc celui mai grozav spectru al tradării de neam...

În alte părți activitatea intelectuală îi asigură unui om un scut moral. Aici însă știi ce s'a întâmplat. Au trebuit două luni de zile petrecute în aruncături de tren, în discuții și declarații, în telegrame și documente, cu juriu și fără juriu, a trebuit să vie d-l Stere dela Iași, să cheltuiască o energie extraordinară, ca să putem lămurii adevărul... Cât de pe partea trecutului meu puteam fi așezat cât de ușor în pomelnicul trădătorilor alături de „amicul” meu Mangra... Să lăsăm deci opinia publică, care cu aceeaș ușurință te duce azi la Capitoliu, mâne la stânca tarpeică... Să ne gândim la conștiința noastră...”

Aceste păreri ale poetului sunt așa de adevărate, încât merită să fie mereu repetate de intelectualii, cari se sfarmă pentru binele obștesc și pe urmă se trezesc împroșcați de batjocuri și de insulte drept resplată și recunoștință pentru munca lor desinteresată.

⊗

Premiile și ajutoarele societății pentru fond de teatru român. Societatea pentru fond de teatru român publică concurs la premiile și ajutoarele, în suma totală de 1000 coroane, cari se vor acorda din venitele fondului Procopiu Cazotti.

Se admit la acest concurs:

1. Piese teatrale românești originale, potrivite pentru trebuințele noastre și pentru scopurile urmărite de societatea noastră;

2. colecțiuni de muzică populară românești;

3. compoziții muzicale originale, cu motive românești.

Lucrările prezentate la concurs pot să fie:

a) publicate (tipărite) în anii 1910, 1911 și 1912, sau
b) lucrări în manuscris, cari încă nu s'au dat publicității.

Cele de sub a) pot fi premiate, iar cele de sub b) pot să fie ajutate în scopul publicării.

Autorii, cari vor să participe la concurs, își vor prezenta lucrările lor până la 30 Septembrie n. a. c. comitetului Societății, trimițându-le la adresa secretarului, Dr. Iosif Blaga, profesor, Brassó (Brașov).

Notă. Manuscriptele lucrărilor încă nepublicate se vor înainta anonim; se va alătura însă la manuscris un plic închis în care se va indica numele și adresa autorului.

Lucrările premiate sau ajutate de Societatea pentru fond de teatru român rămân proprietatea autorilor, dar aceștia sunt obligați a da din lucrările lor tipărite, câte 20 exemplare comitetului Societății.

⊗

Cocoșul negru. Într'un număr trecut am publicat un fragment din noua lucrare dramatică a d-lui Victor Eftimiu, — „Cocoșul-negru“, feerie în cinci acte (șapte tablouri) care se va reprezenta în curând pe scena Teatrului Național din București. Eroii acestei piese sunt Diavolul și Arhanghelul Mihail, cari se luptă pe sufletele celor doi voievozi tineri Spătă-Lată și Nenoroc. Vom vorbi, mai pe larg despre această nouă feerie a colaboratorului nostru, pe care îl joacă actualmente teatrele principale din regat, cele trei teatre Naționale (București, Iași și Craiova, unde continuă să se reprezinte feeria „Înșiră-te Mărgărite“, publicată în revista noastră) noul teatru „Comedia“ din București, care s'a deschis cu piesa „Rapsozii“ (în care Victor Eftimiu evoacă umbrele lui Vasile Alecsandri și Mihail Eminescu) și teatru „Davila“, care i-a reprezentat piesa „Poveste de Crăciun“.

⊗

Atragem atențiunea cetitorilor asupra pieselor muzicale ale d-lui Tiberiu Brediceanu, cari sunt înșirate pe copertă. Aceste piese noi completează frumoasa

activitate a compozitorului nostru și credem că vor fi primite cu entuziasm de iubitorii de muzică românească.

⊗

Studenții din Brașov vor face la Paști o călătorie de studii în Italia. D-l Dr. Iosif Blaga, profesor în Brașov, apelează la public să contribuie cu ajutoare bănești, ca să poată lua parte la această călătorie și studenții distinși și săraci ai liceului din Brașov. Îndemnăm pe cetitori să asculte rugămintea d-lui Blaga.

⊗

Revista noastră se încheie în fiecare Marți. Rugăm decl pe colaboratorii noștri să binevoiască a ne trimite materialul cel mai târziu până Luni dimineața, ca revista să nu apară cu întârziere.

.....

Poșta redacției.

— Manuscrisele nu se înapoiază. —

Cu primăvara înflorește și floarea dragostei în inimi; vor porni și lirele să cânte:

Floare albă, floare albă

Cu petalele de nea,

Tu mi-ai strecurat în suflet

Jalea, cu mireasma ta.

D-lui C. A. B., Viena. Am primit scrisoarea cu interesantele știri. Revista germană am comandat-o. Mulțumite și salutări la toți „frații“ (D.).

.....

Bibliografie.

În editura librăriei C. Sfetea, à 20 bani exemplarul, au apărut următoarele numere în Biblioteca societății „Steaua“:

Nr. 2. *Foloasele învățaturii*, de P. Dulfu.

Nr. 21. *Cântece voinicești și ostășești*, de C. Rădulescu-Codin, St. Tușescu și S. Kirileanu.

Nr. 24. *Din legendele neamului de Hohenzollern*, de St. Iosif.

Nr. 25. *Flori și povești*, de Ion Dragoslav.

Nr. 26. *Din Bucovina de-altădată*, de Ion Grămadă.

Nr. 27. *Românii de peste Carpați*, de I. Slavici.

Nr. 28. *Colinde și cântece de stea*, de Cristu Neagoescu.

În „Biblioteca pentru popor a casei școalelor“, ed. C. Sfetea au apărut următoarele:

1. *Povestiri din Halima*, cartea I., 50 bani.

2. *Povestiri din Halima*, cartea II., 45 bani.

3. *Povestiri de petrecere și de folos*, de M. Sadoveanu, 40 bani.

I. Nistor, *Das moldauische Zollwesen im 15. und 16. Jahrhundert*. Sonderabzug aus Jahrbuch für Gesetzgebung, Verwaltung und Volkswirtschaft im Deutschen Reiche.

Alex. Lăpădatu, *Scurtă privire asupra chestiunii conservării și restaurării monumentelor istorice în România*. București, 1911.